

La llengua a l'abast

Freres, monges i capellans

Text: **Caterina Sureda**
cultural@dbalears.cat

Monges i freres, bisbes i capellans, cardenals i, fins i tot, el papa han ocupat fins fa poc un lloc d'honor en la nostra estructura social. Dins la consciència del poble ras, l'Església ha arribat a tenir un pes tan gran que no és estrany l'abundància de literatura, tant popular com culta, d'èpoques diverses, d'un anticlericalisme gens subtil, que denuncia, des de la sàtira i la burla, la corrupció dels seus ministres i l'excés de pompa i de riquesa. En tenim exemples arreu: els populars *fabliaux* francesos, les sàtires de Boccaccio, el *Libro del buen amor* de l'arxiprest d'Hita i, a les nostres terres, la *Disputa de l'ase* de Turmeda o publicacions periòdiques com *Es Puput* o *Foc* i

Fum, per esmentar-ne alguns. En aquest tipus d'obres, hi abunden membres del clergat que exhibeixen costums contraris als valors que prediquen.

Avui dia aquest anticlericalisme ha anat perdent agressivitat, però en romanen vestigis en la parla popular. Refranys, frases fetes, expressions... es refereixen a aquest col·lectiu tan poderós amb l'objectiu de criticar-lo, ridiculitzar-lo i posar-lo en evidència. És com si la llengua del poble esdevingués una mena d'àngel venjador de les injustícies, les hipocresies i els pecats comesos per monjos aficionats a beure i a menjar fins a associar-se mentre propugnen dejunis i abstinències, per monges dissolutes i cruels, i per capellans i altes dignitats que preconitzen pobresa mentre viuen envoltats d'opulència.

És evident que la fama, no la tenen gens bona, i que "hàbit no fa monja, ni missa canonge". És a dir, que la vestimenta religiosa no sempre va acompanyada d'un comportament

exemplar, expressió que, al seu torn, serveix per assenyalar que l'aparença no fa la cosa. També curiosament per dir a algú que li veim la intenció, que no ens enganarà, feim servir la frase poc innocent "Ja et conec, fraret!"

Un tema que mereix un espai a part és la golafreria i l'embriaguesa. A banda del refrany ben corrosiu "Freres, monges i polls no estan mai sadolls", en què la comparació amb uns paràsits tan repulsius posa en evidència què en pensa hom del gremi, si ens engatam de valent haurem d'assumir que "hem agafat un bon frare". En la gastronomia illenca alguns dolços inclouen en el nom un referent eclesiàstic i, de fet, quan volem expressar que un plat és sublim deim, aquest cop en italià, que és "*bocatto di cardinale*", una menjua pròpia de cardenals, vaja!, i no de boques comunes com la nostra. Així, tenim les solleriques "garrovetes del papa", les "llesques del papa", el "cardenal" de Lloseta o els "pets de monja". El nom d'aquest darrer pastisset, rodó i

aplanat, més que al·ludir a les ventositats de tan dignes donzelles, sembla que deriva de l'italià "*petto di monaca*" (pit de monja). Aquí hauríem de fer un matís, perquè de les monges se'n destaquen característiques ben oposades. D'una banda, hom al·ludeix al seu cos delicat, a les parts més tendres del seu físic, i d'aquí segurament els "pits-pets de monja" o l'expressió "ser de mabella de monja" per indicar que alguna cosa té un sabor exquisit. Però també aquest apel·latiu es relaciona amb aspectes força desagradables, com la denominació d'un gènere de bolets que, si els esclafam, deixen anar una polsegura d'espores. Són els anomenats "pets o bufes de monja". La llengua popular destaca també la suposada crueltat de les germanes, i d'aquí que s'hagi usat el seu nom per batiar una planta de la família de les lleguminoses, molt espinosa, semblant a un eriçó. Un coixinet gens còmode, com podem intuir. I si "pessigar" consisteix a estrènyer una porció de pell i carn, les efectives "pessiga-

des de monja" rematen l'acció girant després els dits, a fi que el dolor que produeixen sigui més intens. Del físic, però, a l'intel·lecte, perquè "tenir o fer orelles de monja" significa fer el sord per conveniència; "fer el parlar de monja" vol dir conversar amb paraules incompletes i en veu baixa, i "fer llegir de monja", llegir malament, tergiversant el sentit de les paraules. Collons, doncs, amb les monges!

Altres frases incideixen en la bona vida de certes dignitats eclesiàstiques. Quan algú fa o té una "vida de canonge" deim que viu còmodament, de la mateixa manera que quan un infant petit "fa cara de papa" donam a entendre que està ben sadoll, ben apler. Potser, en el fons, el que ha mogut el poble a crear aquestes dites ha estat l'enveja, les ganes de gaudir d'una vida igual de relaxada, i tal vegada el consol, per al pobre mortal, ha estat pensar que al final hom tindrà el càstig que mereix, convençut que "l'infern n'està enrajolat, de coronetes de capellà".

L'OPINIÓ DE L'ESPIRA

El llarg camí per arribar als Quatre Quartets de T.S. Eliot

Bartomeu Fiol

En una molt cuidada edició d'El cercle de Viena, acaba d'arribar-nos una nova traducció d'Alex Susanna –presentada a *fronte* del text original, per descomptat– dels *Four Quartets* de T.S. Eliot, sens dubte "l'experiència literària més significant del període de la Segona Guerra Mundial", com va escriure Helen Gardner, i un dels llibres de la parenta rica que més ha fet pensar posteriorment a la gent lletraferida. Una de les virtuts d'aquesta nova versió és la d'anar precedida d'un pròleg de Jaime Gil de Biedma, escrit a la seva darrera residència, a Ultramort, on Alex Susanna acudia els caps de setmana en demanda de la seva ajuda, per a unes sessions de treball conjunt que acabaven a la mala hora, les quals recorda –en una interessant *Nota del traductor* final– com una de les grans experiències intel·lectuals de la seva vida.

Aquest pròleg de Gil de Biedma m'ha fet veure la importància de

"On és la vida que hem perdut tot vivint? On és la saviesa que hem perdut amb els nostres coneixements tan variats?"

l'experiència vital i literària prèvia del poeta nord-americà convertit a l'anglocatolicisme i nacionalitzat britànic el 1927 i, en especial, la consideració que mereix dins aquest complex procés el que, en definitiva, va esser una feina d'encàrrec de la High Church. M'estic referint a la seva contribució a un espectacle muntat per a la promoció de la recollida de fons per a la construcció de noves esglésies. Es tracta dels textos d'*Els Cors* de *The Rock*, que més tard el poeta va in-

cloure en *The Complete Poems and Plays of T.S. Eliot*, uns textos que he de confessar que m'havien passat més aviat per malla i que ara l'esmentat pròleg de Gil de Biedma m'ha obligat de ferm a encarar-me amb ells.

Cal reconèixer que, com era d'esperar, tenen alguna cosa de sermó, i això pot esser un factor que no ha afavorit gaire la seva lectura. La veritat és que és ben possible que sigui una de les obres de T.S. Eliot menys freqüentades. Però convé tenir present que el caràcter religiós d'un poema –i fins i tot el seu eventual caràcter eclesiàstic– no té per què esser un impediment per a la seva fruïció per part del lector llec, del lector que no combregui amb les creences que han motivat el poeta. En definitiva, una de les gràcies de l'escriptura literària és que hi pot haver comunicació entre autor i lector a despit que els motius d'aquest no siguin mai exacta-

ment els motius d'aquell.

De fet, l'entrada o l'inici del primer d'aquests cors resulta realment magistral i ens convida aviat a continuar: "L'Àliga s'enlaira al més alt del Cel, / el Caçador amb els seus cans persegueix el seu circuit. / Oh perpètua revolució de configurades estrelles, / oh perpètua recurrència d'unes determinades estacions, / oh món de primaveres i tardors, naixements i morts! / El cicle sense fi de la idea i l'acció, / invenció i experiment sense treva, / que ens du coneixement del moviment però no de la quietud: / coneixement de la paraula però no del silenci". Per inquietar-nos i demanar-nos, poc després: "On és la vida que hem perdut tot vivint? / On és la saviesa que hem perdut amb els nostres coneixements tan variats?". És clar que ja en el segon cor el poeta ens parla en nom de la seva església (però també de tota església): "D'allò que fou fet en el passat,

Eliot

menges el fruit, ja sigui madur o podrit. / I l'Església ha d'estar sempre construint, i sempre decaient, i tothora essent restaurada". Així que: "No deixem que el foc s'apagui en la forja".

En el *Cor VII* trobam tal vegada el vers més llarg i un dels més pregonos o de més pes de tota l'escriptura eliotiana: "Un moment no fora del temps ans en el temps, en el quals nosaltres en deim història; transecant o bisecant el món del temps, un moment en el temps però no com un moment de temps". No sembla mala idea recomanar la lectura d'aquests *Cors* per entrar en els *Four Quartets*.